

Vilse på fredens hav

Margot Wallström, det globala kärnvapenförbudet och svensk säkerhetspolitik

---

Katarina Tracz

Katarina Tracz är chef för Frivärld. Hon har bred erfarenhet av utrikespolitisk analys och opinionsbildning med särskilt fokus på säkerhetsfrågor. Katarina är en flitigt anlitad debattör och analytiker och har publicerats och citerats i ledande svenska och internationella tidningar. 2017 valdes hon av The German Marshall Fund of the United States ut till att delta i the Marshall Memorial Fellowship, ett flaggskeppsprogram för transatlantiskt ledarskap. Tracz är författare till boken [*Fredens hav? Ökade spänningar kring Östersjön.*](#)

Diskussionen om huruvida Sverige ska skriva på avtalet om ett globalt kärnvapenförbud, The Nuclear Ban Treaty (NBT), har blottat en djup spricka i den svenska regeringen. På den ena sidan står försvarsminister Peter Hultqvist, som menar att Sveriges försvarssamarbeten inte under några omständigheter får äventyras. På den andra står utrikesminister Margot Wallström, som vill att Sverige undertecknar avtalet, någonting som flera Natoländer och USA menar skulle försvåra Sveriges försvarssamarbeten.

I ljuset av turerna kring avtalet om ett globalt kärnvapenförbud har Margot Wallström gjort en rad säkerhetspolitiska utspel som är felaktiga eller går tvärs emot regeringens förda säkerhetspolitik. Detta skapar en osäkerhet kring var Sverige står säkerhetspolitik, vilket i sig utgör en fara för vår säkerhet. Denna briefing analyserar ett antal av utrikesministerns senaste uttalanden och utspel, samt söker förklara varför de är felaktiga eller problematiska.

Kärnvapen och avskräckning

”Vi har 15.000 kärnvapen i världen, vilket är en mycket farlig situation. De har ingen avskräckande effekt.”

/Margot Wallström i SVT, 2 januari 2018¹

Oavsett vad man anser om kärnvapens existens finns en bred konsensus kring deras avskräckande roll. Frånvaron av direkt väpnad konflikt mellan stormakterna under Kalla kriget tillskrivs i stor utsträckning den så kallade MAD-doktrinen (Mutually Assured Destruction). Organisationen Svenska läkare mot kärnvapen, som är en del av International Physicians for the Prevention of Nuclear War – 1985-års mottagare av Nobels fredspris – skriver i sitt informationsmaterial:

”MAD-doktrinen gav upphov till det som benämns kalla krigets terrorbalans. De massiva kärnvapenarsenalerna med kapacitet att utplåna både fiender och vänner avskräckte supermakterna från att använda sina kärnvapen. Det blev en balans på mycket tunn tråd som höll världen i ständig skräck.”²

Kalla krigets terrorbalans var enligt Svenska läkare mot kärnvapen mycket skör, ändå tillskrivs den en avskräckande effekt.

Den färskaste FOI-rapporten ”Kärnvapen för slagfältsbruk och europeisk säkerhet – en strategisk faktors regionala betydelse”³ beskriver hur kärnvapenuvecklingen i närområdet påverkar svensk säkerhetspolitik, samt hur bland annat Ryssland och Nato betraktar och behandlar kärnvapen i avskräckningssyfte. Studien visar hur Ryssland driver utvecklingen av vad som kallas sub-strategiska kärnvapen – vapen med räckvidd på kort eller medeldistans som ska kunna användas under pågående krig. Författarna pekar också på hur Ryssland betraktar sin strategiska kärnvapenarsenal som en garant för avskräckning. Innehavet av dessa vapen är en fundamental pelare i rysk säkerhetspolitik och beskrivs som en implicit resurs i landets militärdoktrin. Därtill har den politiska ledningen i Ryssland i allt högre grad visat tecken på att vara mer villig till att faktiskt använda kärnvapen bortom dess avskräckande funktion.

Rapporten illustrerar också hur kärnvapen har en central roll inom Nato då de utgör en grundpelare inom alliansens avskräckande doktrin. Natos hållning är att

”Kalla krigets terrorbalans var enligt Svenska läkare mot kärnvapen mycket skör, ändå tillskrivs den en avskräckande effekt.”

1 Bjerström, Erika (2018), [Wallström varnar Nato](#), SVT

2 Svenska Läkare mot Kärnvapen (2017), [Kalla kriget](#), laromkarnvapen.se

3 Goliath, Martin m.fl. (2017), [Kärnvapen för slagfältsbruk och europeisk säkerhet – en strategisk faktors regionala betydelse](#), FOI

man ämnar förbli en ”nukleär allians” i avskräckningssyfte så länge som kärnvapen existerar.

Margot Wallström hävdar emellertid att kärnvapen saknar avskräckande effekt, en verklighetsbeskrivning som skiljer sig fundamentalt från rådande konsensus.

Innehållet av FOI:s rapport har föredragits för försvarsministern samt tjänstemän på Försvarsdepartementet, som tycks ha tagit till sig av rådande forskningsläget inför hanteringen av NBT. Vad grundar utrikesministern, som drar radikalt andra slutsatser, sitt uttalande på? Och hur ser koordineringsarbetet mellan Utrikesdepartementet och Försvarsdepartementet ut kring för Sverige väldigt centrala säkerhetsfrågor?

USA, Nato och hoten mot Sverige

”Nato ska ju avstå från att säga saker som upplevs som en press eller som hot mot Sverige.”

/Margot Wallström i SVT, 2 januari 2018⁴

I SVT-intervjun nämner reportern Erika Bjerström att ”Natos USA-ambassadör har sagt att ett stöd för kärnvapenförbudet är oförenligt med Sveriges önskan om ett fördjupat samarbete med Nato”. Här bör förtydligas att Nato inte har någon USA-ambassadör. Den reportern syftar på är USA:s ambassadör till Nato, Kay Bailey Hutchison, som sagt att en svensk underskrift av NBT skulle medföra problem för relationen med Nato.⁵ Men i stället för att reagera på den felaktigt ställda frågan har utrikesministern svarat med att understryka att Nato inte ska ägna sig åt att hota Sverige.

Hotar USA eller Nato Sverige?

USA har, i ett brev från försvarsminister James Mattis till Peter Hultqvist, förklarat att ett svenskt undertecknande av NBT skulle påverka Sveriges bilaterala försvarssamarbete med USA negativt.⁶ Därtill har USA via sin Natoambassadör framfört att en underskrift också skulle vara direkt försvarande för relationen till

⁴ Bjerström, Erika (2018), [Wallström varnar Nato](#), SVT

⁵ Holmström, Mikael (2017), [USA varnar Sverige för kärnvapenförbud](#), Dagens Nyheter

⁶ Horvatovic, Iva (2017), [USA:s försvarsminister varnar Sverige i hemligstämplat brev](#), SVT

”Hur ser koordineringsarbetet mellan Utrikesdepartementet och Försvarsdepartementet ut kring för Sverige väldigt centrala säkerhetsfrågor?”

ato – en farhåga som också yttrats av Natoländerna Frankrike, Storbritannien och Tyskland.⁷

Att påpeka följderna av Sveriges agerande för ingångna försvarssamarbeten är väsensskilt från att framföra hot. Det är att presentera en analys av sakförhållanden: Sverige kan inte hoppas på att skyddas av Natos grundläggande försvarsdoktrin – där kärnvapenavskräckningen är central – och samtidigt aktivt motarbeta denna.

I den uppmärksammade intervjun med SVT nämner Margot Wallström, utöver att Nato ska avstå från att hota Sverige, ingenting om hotbilden. Kort före att intervjun sändes presenterade Försvarsberedningen sin rapport om inriktningen på framtidens totalförsvaret: *Motståndskraft – inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025*. Försvarsberedningen, där samtliga riksdagspartier finns representerade, betonade allvaret i det säkerhetspolitiska läge som vårt land befinner sig i genom att konstatera att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas.⁸ Det är en allvarsam slutsats, som utrikesministern inte berör.

Kärnvapen, Ryssland och fredens hav

Måhända hade Margot Wallström av utrymmesskäl inte möjlighet att ta upp Försvarsberedningens utlåtande. Men med tanke på att huvudtemat i SVT-intervjun var hotet från kärnvapen hade ändå kanske en mening om Rysslands agerande kunnat klämmas in. Fallen av ryska kärnvapenhot från senare år kan radas upp. Några exempel: Ryssland har övat kärnvapenattacker mot svenska mål, hotat Danmark med att danska örlogsfartyg kan bli mål för ryska atommissiler samt simulerat kärnvapenattacker mot Polen.⁹ Här kan påminnas om att både Danmark och Polen, via Nato men även bilateralt, ingår i försvarssamarbeten med

7 Gummesson, Jonas (2017), [USA:s försvarsminister varnar Sverige för kärnvapenstopp](#), Svenska Dagbladet

8 Försvarsberedningen (2017), [Motståndskraft – inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025](#), Försvarsdepartementet

9 Holmström, Mikael (2016) [Ryssland övade kärnvapenattacker mot Sverige](#), Dagens Nyheter

Eriksson, Niklas (2015), [Rysk diplomats hot mot Danmark: atommissiler](#), Aftonbladet

Day, Matthew (2009), [Russia 'simulates' nuclear attack on Poland](#), The Telegraph

”Sverige kan inte hoppas på att skyddas av Natos grundläggande försvarsdoktrin – där kärnvapenavskräckningen är central – och samtidigt aktivt motarbeta denna.”

Sverige. I Margot Wallströms resonemang om kärnvapen och hot mot Sverige har dock inget av detta nämnts.

Överlag är utrikesministern fåordig om Ryssland i den senaste tidens diskussion om säkerheten runt Östersjön. Wallström har tidigare flera gånger markerat mot Ryssland, inklusive mot president Putin. Sedan turerna kring NBT drog igång tycks hennes fokus upptas av annat. I en färsk debattartikel i Svenska Dagbladet omnämns dock landet:

”I Östersjön – fredens hav – har spänningarna ökat under de senaste åren. Samtidigt som länderna upprustar ökar också misstron mellan främst Nato och Ryssland.”¹⁰

Ryssland omnämns alltså i kontexten av att misstron mellan Ryssland och Nato ökat, inte som en del av en analys om varifrån hotet kommer. Än mer intressant är dock valet av uttryck för att beskriva Östersjön. Benämningen ”fredens hav” användes från mitten av 1900-talet av Sovjetunionen för att förmedla visionen av att väva ihop länderna i regionen genom icke-aggressionsfördrag. Genom ”fredens hav” ville Sovjetunionen också förbjuda örlogsfartyg från andra länder att vistas i området, vilket i praktiken skulle innebära att Östersjön dominerades av Sovjet. Varken Nato, Sverige eller Finland ställde sig bakom den sovjetiska idén om att ändra regionens folkrättsliga status. ”Fredens hav” blev därmed Sovjetkommunistiskt symbolspråk för Östersjön kontrollerad av Kreml. Att en utrikesminister använder sådant språkbruk om den säkerhetspolitiska situationen är häpnadsväckande.

Slutsats

I en intervju i New York Times från november 2017 beskriver sig Margot Wallström som en pacifist, som ändå tvingats acceptera vissa politiska realiteter – som det faktum att Sverige behöver producera och exportera vapen.¹¹

Sedan dess har utrikesministern gjort en rad säkerhetspolitiska uttalanden som inte tar hänsyn till faktiska sakförhållanden. Konsekvensen blir att Margot Wallströms utspel landar i direkta felaktigheter eller går tvärs emot regeringens övriga säkerhetspolitiska linje. Detta skapar en osäkerhet kring vart Sverige står säkerhetspolitik, vilket i sig utgör en fara för vår säkerhet.

¹⁰ Wallström, Margot (2017), [Dialog enda vägen bort från misstron](#), Svenska Dagbladet

¹¹ Barry, Ellen (2017), [Sweden's Proponent of 'Feminist Foreign Policy Shaped by Abuse](#), The New York Times

”Överlag är utrikesministern fåordig om Ryssland i den senaste tidens diskussion om säkerheten runt Östersjön.”